

ПРАВОТО ДА БЪДЕШ ЗАБРАВЕН: ПЪТ КЪМ РЕАЛНА РЕАБИЛИТАЦИЯ В ДИГИТАЛНАТА ЕРА

Илина Пушкарлова

Студент I курс, Юридически факултет
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме: Статията анализира правните институти „правото да бъдеш забравен“, „реабилитация“, „правото на личен живот“ и „правото на достъп до информация“. Изследва се прилагането им в практиката на Съда на Европейския съюз и Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ), както и конфликтът между правото на забравя и правото на достъп до информация. Разглеждат се различията между националното законодателство и европейските правозащитни стандарти, като се предлагат изменения в законодателството и практиката.

Ключови думи: право да бъдеш забравен, личен живот, свобода на изразяване, реабилитация, онлайн медийни архиви, обществен интерес

THE RIGHT TO BE FORGOTTEN: A PATH TO TRUE REHABILITATION IN THE DIGITAL ERA

Ilina Pushkarova

Student at Faculty of Law
Plovdiv University¹

Abstract: The article analyzes the legal institutions of the “right to be forgotten,” “rehabilitation,” “the right to privacy,” and “the right of access to information.” It examines their application in the practice of the Court of Justice of the European Union (CJEU) and the European Court of Human Rights (ECtHR), focusing on the conflict between the right to be forgotten and the right of access to information. The paper also explores the differences between national legislation and European human rights standards, proposing amendments to both legislation and practice.

Key words: right to be forgotten, Private Life, Freedom of Expression, Rehabilitation, Online Media Archives, Public Interest

I. Въведение

В дигиталната епоха, в която всяка новина мигновено достига до милиони хора, правото на информация се превръща в един от фундаменталните стълбове на демократичното общество. Но в стремежа си да бъде информирано, обществото често изоставя друг основен принцип – правото на личен живот и *правото да бъдеш забравен*². Особено остро този конфликт изпъква при шумно отразяваните наказателни производства с висок обществен

¹ Разработката е класирана на първо място в Студентска юридическа научна академия 2025 г.

² На английски: right to be forgotten (право да бъдеш забравен); right to erasure (право на изтриване); right to oblivion (право на забравя)

интерес. Имената на обвиняемите, техните снимки, подробности за разследването, мерките за неотклонение и всеки етап от процеса се превръщат в публично достояние, оставяйки завинаги в интернет пространството.

Когато наказателното производство приключи – било с оправдателна присъда, прекратяване или с осъдителна присъда, последвана от реабилитация – цифровите следи остават. За засегнатите лица това означава, че независимо от изхода на делото, те остават „вечно осъдени“ в очите на обществото. Всяка новинарска платформа напомня за миналото им, отнемайки им възможността да бъдат напълно реабилитирани или оправдани пред обществото.

Този проблем изисква внимателен анализ и пропорционално решение – как да се съчетаят правото на информация³ с правото на личен живот и защитата на репутацията⁴, така че да съответстват с принципите на правото на Европейския съюз? Време е да се замислим дали и как може да бъде гарантирано правото „да бъдеш забравен“ в контекста на публичните наказателни производства и дали настоящата правна рамка предлага адекватна защита на личността в ерата на вечната дигитална памет?

II. Правото да бъдеш забравен

2.1. Дефиниция

Правото да бъдеш забравен, известно още като право на изтриване, позволява на лицата да изискват премахването на определени уеб връзки и информация за тяхното минало от резултатите на интернет търсачките, представляващи лична информация, събрана за тях. Правото да бъдеш забравен отразява общественото осъзнаване, че вечната памет на интернет може да има негативни и дълготрайни последици върху личния живот на съвременния човек.

Дефиницията му е установена в Общия регламент за защита на данните (GDPR, Регламента) на Европейския съюз, който се прилага от 25 май 2018 г.: „Субектът на данни има правото да поиска от администратора изтриване на свързаните с него лични данни без ненужно забавяне, а администраторът има задължението да изтрие без ненужно забавяне личните данни...“⁵. Основният принцип е, че субектите могат да изискват скриване на аспекти от своето минало от интернет търсения, особено когато резултатите са остарели, неактуални или неточни.

2.2. Възникване

Според някои автори правото на забравя (right to oblivion) води своето начало от френското и италианското законодателство и се свързва с възможността лицата, които в миналото са изтърпели наказание „лишаване от свобода“ за извършено от тях престъпление, да

³ Чл. 10 от Конвенцията за защита права на човека и основните свободи и чл. 11 от Хартата на основните права на Европейския съюз

⁴ Репутацията е част от правото на личен живот по член 8 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи и чл. 7 от Хартата на основните права на Европейския съюз. Освен това с чл. 8 от Хартата на основните права на Европейския съюз, правото на защита на личната информация е обявено за фундаментално право. Това е един от ключовите аспекти на правото на личен живот в съвременния свят, където обработката на данни е повсеместна.

⁵ Член 17 от Регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на Съвета от 27.04.2016г. относно защита на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (GDPR)

поискат да не бъдат свързвани повече с това деяние в публичното пространство и в информационните масиви. Идеята за правото на забравя е давала възможността да не бъде отдавано значение на минали събития, които вече не са актуални.⁶

Исторически същността на „правото да бъдеш забравен“ е съществувала в по-малък формат в Директивата на ЕС за защита на личните данни от 1995 г. (Директива 95/46/ЕО). Тази директива е изисквала от държавите членки да защитават поверителността на субектите на данни, като приемат закони, които гарантират, че личните данни се събират само за определени, изрични и легитимни цели.

Развитието на този институт е предизвикано от емблематичното решение на Съда на Европейския съюз (СЕС) по делото Google Spain SL, Google Inc. срещу Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González⁷, в което Марио Костеха Гонсалес е поискал премахване на връзки към стара вестникарска статия относно принудителната продажба на негово имущество и след като вестникът отказва, той се свързва с Google Испания и подава жалба до испанската агенция за защита на данните (AEPD). СЕС постановява, че физическите лица могат да изискват от търсачките да премахват връзки към страници, които се появяват при търсене на името им, особено ако резултатите са остарели, неадекватни или неточни.

Основното значение на решението по делото Google Spain SL и Google Inc. срещу Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) и Mario Costeja González е изричното признаване на правото да бъдеш забравен като субективно право в полза на физическите лица, попадащи под юрисдикцията на държава членка на ЕС. Съдът приема, че правото да бъдеш забравен има превес пред икономическия интерес на администраторите на лични данни, които управляват интернет-търсачка, както и пред интереса на обществеността да намери посочената информация. Разбира се, преценката за съотношението между правото да бъдеш забравен и целите на третирането на личните данни следва да се прави за всеки конкретен случай с оглед обстоятелствата, които са относими към дадена хипотеза, като например дали това лице е публична личност или не е. Впоследствие Google разработва набор от политики за обработка на искания за „правото да бъдеш забравен“.

Правото на изтриване не е абсолютно и не се прилага, когато обработването е необходимо за определени цели.⁸ Тези изключения са по отношение на свободата на изразяване, обществения интерес и правните задължения⁹. Когато администратор на данни е задължен да изтрие лична информация, той трябва да предприеме „разумни стъпки“¹⁰, за да

⁶ Джамбазов, С. Правото да бъдеш забравен в практиката на Съда на Европейския съюз и на Европейския съд по правата на човека – В: Сборник „70 години ЕКПЧ“. С., УИ „Св. Климент Охридски“, 2023, с. 153 (Dzhambazov, S. Pravoto da badesh zabraven v praktikata na Sada na Evropeyskia sayuz i na Evropeyskia sad po pravata na choveka – V: Sbornik „70 godini EKPCCh“. S., UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2023, s. 153)

⁷ Дело C-131/12, Google Spain SL и Google Inc. срещу Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) и Mario Costeja González (Преюдициално запитване, отправено от Audiencia Nacional), Решение на СЕС (голям състав) от 13 май 2014 г.

⁸ Условието за упражняване на правото на изтриване са изчерпателно посочени в чл. 17 от GDPR. От тях, за целите на настоящото изследване, най-релевантно е условието, вече упоменато в текста.

⁹ Изключенията са изчерпателно изброени в чл. 17 от GDPR.

¹⁰ На практика „разумни стъпки“ означава, че администраторът на данни не може просто да изтрие информацията от своята база данни и да спре дотам. Ако данните са били публично оповестени, той трябва активно да се опита да информира всички трети страни, на които са били предоставени, за искането за изтриване.

информира други трети страни, обработващи същата информация, че субектът е поискал изтриване на всякакви връзки към тях, копия или репликации.

Съгласно чл. 288, ал. 2 от Договора за функциониране на Европейския съюз (ДФЕС), регламентът е акт с общо приложение. Той е задължителен в своята цялост и се прилага пряко във всички държави членки на Европейския съюз.

2.3. Правото да бъдеш забравен в практиката на Европейския съд по правата на човека в Страсбург (ЕСПЧ)

Член 8 от КЗПЧОС защитава правото на лицата на зачитане на личния и семейния им живот, жилище и кореспонденция. Този широко тълкуван принцип включва възможността те да контролират личната си информация, да развиват идентичност и да създават взаимоотношения. Намесата от страна на публичните власти е разрешена, само ако е в съответствие със закона, необходима в едно демократично общество и пропорционална на легитимна цел, като национална сигурност, обществена безопасност или защита на правата и свободите на други лица.

След делото *Chauvy* и други срещу Франция¹¹, Европейският съд по правата на човека в Страсбург (ЕСПЧ) започва да зачита репутацията като част от аспектите на защита по чл. 8 от ЕКПЧ. По делото *Pfeifer* срещу Австрия¹² ЕСПЧ вече категорично приема, че репутацията на дадено лице, която е била засегната от публикуването на книга, е защитена от член 8 като част от правото на зачитане на личния живот и трябва да бъде балансирана с правото на свобода на изразяване¹³.

Член 10 от ЕКПЧ гарантира правото на свобода на изразяване, което включва възможността да се поддържат мнения и да се получава и разпространява информация и идеи „без намеса на публични власти и независимо от държавните граници“. Това е от значение за демократичното общество и обхваща свободата на журналистиката. Въпреки това, то носи и своите „задължения и отговорности“ и може да подлежи на ограничения, предписани от закона и необходими в едно демократично общество за легитимни цели, като национална сигурност, обществена безопасност или за защита на „репутацията или правата на други лица“.

В решението по делото *Aleksey Ovchinnikov* срещу Русия¹⁴, Съдът в Страсбург приема, че при определени обстоятелства може да е оправдано налагането на ограничения върху възпроизводството на информация, която вече е публикувана в интернет пространството, с цел например да се предотврати по-нататъшното излагане на подробности от личния живот на физическото лице, които не попадат в обхвата на никакъв политически или публичен дебат по въпрос от обществено значение¹⁵.

¹¹ Case of *Chauvy and Others v. France*, Application no. 64915/01, Решение от 29 юни 2004 г.

¹² *Pfeifer v. Austria*, application no. [12556/03](#), Решение от 15 ноември 2007 г.

¹³ Този подход е следван в *Abeberry* срещу Франция (решение), № 58729/00, 21 септември 2004 г., и *Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue* срещу Белгия, № 64772/01, § 67, 9 ноември 2006 г.

¹⁴ Дело *Алексей Овчинников* срещу Русия (жалба № 24061/04), Решение от 16 декември 2010 г.

¹⁵ „41. Пресата изпълнява съществена функция в едно демократично общество. Въпреки че не трябва да прекрива определени граници, особено по отношение на репутацията и правата на другите и необходимостта да предотвратява разкриването на поверителна информация, нейно задължение е въпреки това да разпростра-

В най-новата си практика ЕСПЧ продължава да конкретизира своите разбирания за упражняване на правото да бъдеш забравен. В решението си по дело *Magyar Jeti Zrt срещу Унгария*¹⁶ ЕСПЧ установява, че националният съд в Унгария е допуснал нарушение на свободата на изразяване, уредена в чл. 10 от ЕКПЧ, доколкото не е преценил отговорността на лице, което е публикувало връзка към видеоклип в Youtube, съдържащ клеветническо съдържание. Унгарският съд е приел, че отговорността на лице, публикувало онлайн връзка към чуждо клеветническо съдържание, следва да бъде приравнена на разпространител на такова съдържание. При анализа си ЕСПЧ заключава, че подобна практика може да има „смразяващ ефект“ относно свободата на изразяване в интернет и изобщо над потока на информация. С оглед на това, Съдът в Страсбург приема, че доколкото лице, което е поставило хипервръзка, не може да контролира съдържанието ѝ, включително и защото това съдържание може да се промени във времето, няма как да носи отговорност за разпространението на информацията. ЕСПЧ отчита и ключовото значение за свободата на изразяване и правото на информираност на обществото, което хипервръзките имат в съвременните условия на комуникационен обмен, поради което определя, че те следва да бъдат защитавани в рамките на упражняването на свободата на изразяване.

В постановено през 2021 г. решение по дело *Hurbain v. Belgium*¹⁷ съдът в Страсбург дава нов тласък за прилагане на правото да бъдеш забравен. В повдигнатия пред Съда спор издател на вестник е задължен да анонимизира в архивирана статия на онлайн версията на вестника данните на шофьор, причинил фатален инцидент преди повече от 20 години. Претегляйки правото на зачитане на личния живот и правото на обществеността да бъде информирана, както и обстоятелството, че е изминал значителен период от време от възникване на инцидента и първоначалното му отразяване, включително като взема предвид необходимостта лицето да бъде интегрирано обратно в обществото, ЕСПЧ заключава, че белгийската държава следва да даде възможност на това лице да бъде забравено. На тази основа Съдът потвърждава законосъобразността на мерките, които националните съдилища са наложили спрямо издателя, а именно да бъдат анонимизирани личните данни в онлайн версията на статията, без последната да бъде свалена или достъпът до нея да бъде ограничаван. Съдът счита подобна мярка за пропорционална на преследваната легитимна цел и постигаща баланс между конкуриращите се права. В решението се уточнява още, че даденото от ЕСПЧ тълкуване не може да служи като основание за вменияване на общо задължение на издателите да проверяват своите архиви систематично и посто-

---

нява – по начин, съвместим със своите задължения и отговорности – информация и идеи по всички въпроси от обществен интерес (вж . *De Haes and Gijssels срещу Белгия* , 24 февруари 1997 г., § 37, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-I, и *Bladet Tromsø and Stensaas срещу Норвегия* [GC], № [21980/93](#) , § 59, ECHR 1999-III). Тя не само има задачата да разпространява такава информация и идеи: обществеността също има право да ги получава. Ако беше другояче, пресата не би могла да играе жизненоважната си роля на „обществен наблюдател“ (вж . *Thorgeir Thorgeirson срещу Исландия* , 25 юни 1992 г., § 63, Серия А № 239). Журналистическата свобода обхваща евентуалното прибягване до известна степен на преувеличение или дори провокация (вж. *Prager and Oberschlick срещу Австрия* (№ 1) , 26 април 1995 г., § 38, Серия А № 313). Тази свобода е предмет на изключенията, посочени в член 10 § 2, които обаче трябва да се тълкуват стриктно. Необходимостта от каквито и да е ограничения трябва да бъде убедително доказана.“

¹⁶ Дело *Magyar Jeti Zrt v. Hungary* (Жалба № 11257/16), Решение от 4 декември 2018 г.

¹⁷ Дело *Hurbain v. Belgium* (Жалба № 57292/16), Решение от 22 юни 2021 г.

янно, за да преценяват дали са налице предпоставки за анонимизиране на лични данни. Издателите на медии имат задължение да извършват нужните проверки, респективно да претеглят съответните конкуриращи се права, когато биват сезирани с искане за упражняване на правото да бъдеш забравен¹⁸.

2.4. Правото да бъдеш забравен в националното законодателство

Конституцията на Република България защитава неприкосновеността на личния живот на гражданите (чл. 32), правото да се изразява и разпространява мнение (чл. 39) и свободата на медиите, забранявайки цензурата (чл. 40). Тези разпоредби формират конституционната основа за балансиране на индивидуалните права и публичните свободи.

Българският Закон за защита на личните данни (ЗЗЛД) е хармонизиран с GDPR, дефинирайки личните данни широко като всяка информация, отнасяща се до идентифицирано или подлежащо на идентифициране физическо лице. Той предоставя на субектите на данни права, съответстващи на GDPR, включително право на достъп, коригиране, изтриване, ограничаване на обработването, преносимост на данни и възражение. Личните данни могат да се съхраняват законосъобразно във форма, позволяваща идентифициране на субекта, само за период, който не е по-дълъг от необходимия за целите на обработването им (принцип за „ограничение на съхранението“). В чл. 25з, ал. 3, т. 2 ЗЗЛД се предвижда възможност администраторът (медията) да откаже упражняване на правата на субектите на данни по Регламент (ЕС) 2016/679, включително правото на изтриване, когато обработването на данни е необходимо за упражняване на правото на свобода на изразяване и информация, както и за изпълнение на задача от обществен интерес¹⁹. Тези обстоятелства трябва да се преценяват с оглед спецификата на всеки конкретен случай.

III. Реабилитация

3.1. Дефиниция и регламентация на реабилитация

Съгласно чл. 85 от Наказателния кодекс, реабилитацията заличава осъждането и отменя за в бъдеще негативните му последици, освен ако законът изрично не предвижда друго. Лицето, което е реабилитирано, се третира по-нататък като „неосъждано“ или „реабилитирано“. Тази институция е регламентирана в глава 10 от НК и е ключов елемент от съвременната наказателноправна философия. Основната идея на реабилитацията е да даде шанс на лицата, които са изтърпели присъда, да се реинтегрират в обществото като пълноценни граждани, премахвайки стигмата на осъждането и свързаните с нея правни ограничения. Това е в съзвучие с целта на наказанието, което трябва освен да предотврати извършването на престъпления от страна на извършителя и да допринесе за възпитанието му, за да го накара да промени своето поведение и да стане пълноценен член на обществото (индивидуалната превенция)²⁰. Последица от реабилитацията е, осъждането да не се отбелязва в свидетелството за съдимост, което гарантира нейната основна цел – ре-

¹⁸ Решението на състава е потвърдено от Голямата камера на 4 юли 2023 г.

¹⁹ Становище на КЗЛД относно правото „да бъдеш забравен“ в контекста на обработване на лични данни за журналистически цели от 4.02.2019 г.

²⁰ чл. 36, ал. 1 от Наказателния кодекс

интеграцията. Така се улеснява по нататъшното сключване на трудови правоотношения на осъждания.

Престъпленията, които са регламентирани в глава 14 от българския наказателен кодекс като „престъпления против мира и човечеството“ не подлежат на реабилитация. Приема се, че осъденият не подлежи на реабилитация, поради сериозността на извършеното престъпление. Осъдените на „доживотен затвор, без право на замяна“ също не подлежат на реабилитация, поради фактическата невъзможност да бъде осъществена такава.

3.2. Видове реабилитация

Реабилитацията бива 2 основни вида: 1) по право и 2) по съдебен ред.

Реабилитация по право, регламентирана в чл. 86 НК, е възможна в случаи, свързани с условно осъждане, по-леки престъпления и престъпления, извършени от непълнолетни. Реабилитацията по право не настъпва по отношение на пълнолетно лице, което веднъж вече е било реабилитирано.

Когато реабилитация не може да настъпи по право, но наказанието е изтърпяно и в случаите, когато има такива, причинените вреди са обезщетени, а наложените глоби – платени, съдът може да постанови реабилитация, уредена в чл. 87 НК. В тези случаи, съдът прави конкретна преценка относно цялостното поведение на дееца и трябва да се убеди, че той действително се е поправил и заслужава да бъде третиран като „неосъждан“.

IV. Колизията между правото на информация и правото да бъдеш забравен

Прилагането на правото да бъдеш забравен често включва сложна правна интерпретация и оценка на всеки отделен случай, а не просто правоприлагане, което води до продължаващи правни предизвикателства и дебати за това къде трябва да бъде границата между правото на информация в демократичното общество и правото на личен живот на личността. Тази преценка е сложна и изисква анализ на правни, морални и дори философски аспекти.

Значително отстъпление от стандартите на ЕС по настоящата тема настъпва през 2019 г., когато Конституционният съд на България с Решение № 8 от 15 ноември 2019 г.²¹, постановено по конституционно дело № 4/2019 г. обяви чл. 25з, ал. 2 от ЗЗЛД за противоконституционен. Тази разпоредба е въвеждала балансиращ тест от десет критерия за оценка на законосъобразността на обработването на лични данни за журналистически, академични, художествени или литературни цели, целящ да съгласува свободата на информацията със защитата на личните данни. Решението прекратява прилагането на този конкретен тест. Премахването му от Конституционния съд създава празнота в националното законодателство. Въпреки че, чл. 85 от GDPR все още задължава държавите членки да съгласуват тези права, липсата на подробен национален механизъм за балансиране означава, че медиите и субектите на данни в България сега са изправени пред повишена несигурност. Това може да доведе до непоследователни съдебни тълкувания, разминаване в съдебната практика, увеличаване на съдебните спорове, тъй като страните търсят яснота, или обратно, до „смразяващ ефект“, при който медийните организации се самоцензурират, за да избегнат потенциални правни рискове поради липсата на

²¹ Обн. ДВ. бр. 1 от 4 януари 2002г., посл. изм. и доп.

ясни граници. Това засяга както свободата на журналистиката, така и способността на лицата ефективно да упражняват правата си за защита на данните.

При медийни дела, включващи публични личности или въпроси от обществен интерес, Европейският съд по правата на човека (ЕСПЧ) и Съдът на Европейския съюз (ЕС) често трябва да намират деликатен баланс между правото на неприкосновеност на личния живот (чл. 8 от ЕКПЧ) и свободата на изразяване (чл. 10 от ЕКПЧ). Прилаганият в практиката тест за пропорционалност включва разглеждане на различни фактори, включително характера на публикуваните обвинения, сериозността на очакваните последици за засегнатите лица, обществения интерес към информацията, степента, до която обвиненията са били подкрепени с факти по време на публикуването и възможността за ограничаване на отрицателното въздействие чрез средства с по-ниска интензивност спрямо личните данни.

Според практиката на съда в Страсбург, медиите допринасят за публичния характер на съдебните производства, което е едно от съществените условия, за да се гарантира справедлив съдебен процес с оглед на чл. 6, § 1 от ЕКПЧ (делото *Axel Springer ag* срещу Германия²²). В изпълнение на своята функция медиите могат да отразяват, коментират и критикуват работата на съдилищата, като същевременно държат сметка за особения им роля в демократичната държава, както и за правата на лицата, субекти на конкретните производства, които отразяват (*Falter Zeitschriften GmbH* срещу Австрия²³). Съдът приема, че включително в рамките на наказателни производства, по които се постановяват осъдителни присъди, медиите следва да зачитат определена степен на неприкосновеност на личността и да се отразяват конкретни елементи от делата по особено натрапчив начин (*Egeland and Hanseid* срещу Норвегия²⁴).

Последващата практика на ЕСПЧ и ЕС продължава да оформя баланса. Съдилищата обикновено прилагат пропорционален тест, като вземат предвид фактори като обществения интерес към информацията, ролята на индивида в обществения живот, чувствителността на данните, точността на информацията и нейната релевантност във времето. Например, в делото *Hirbain* срещу Белгия, цитирано по-горе, ЕСПЧ установява, че от вестник може да се изисква анонимизиране на законна информация в неговите цифрови архиви, дори ако печатните версии остават достъпни, признавайки въздействието на цифровото постоянство върху неприкосновеността на личния живот. Това решение подчертава, че правото да бъдеш забравен може да засегне журналистическите архиви, поради което е необходима внимателна оценка на специфичните обстоятелства във всеки отделен случай.

Решението на ЕС²⁵ срещу неограниченото и безразборно съхраняване на биометрични и генетични данни на осъдени лица в България създава прецедент, който може да се разпростре и върху други форми на лични данни в публични регистри или медийни архиви, потенци-

²² Жалба № 39954/08 г., Решение от 7 февруари 2012 г.

²³ Жалба № 3084/07, Решение от 18 септември 2012 г.

²⁴ Жалба № 34438/04, Решение от 16 април 2009 г.

²⁵ По дело С-118/22, с предмет преюдициално запитване, отправено на основание чл. 267 ДФЕС от Върховен административен съд (България) с акт от 10 януари 2022 г., постъпил в Съда на 17 февруари 2022 г., в рамките на производство по дело – NG срещу Директор на Главна дирекция „Национална полиция“ при МВР – София. Решението постановено на 30 януари 2024 г.

ално проправяйки път за искиове, основани на „право да бъдеш забравен“ за лица с минали криминални досиета, дори ако не са пряко свързани с медийни архиви. Решението на СЕС пряко оспорва практиката на България за неограничено съхраняване на чувствителни лични данни (като пръстови отпечатащи и ДНК профили) на осъдени лица, дори след правна реабилитация, като изисква периодични прегледи на необходимостта и предоставяне на право на изтриване, когато данните вече не са необходими. Това решение се корени във фундаменталните принципи на ЕС за минимизиране на данните и ограничаване на целта. Въпреки че, този случай конкретно засяга официални полицейски записи, неговата основна обосновка – че постоянното съхраняване на лични данни, особено чувствителна криминална информация, трябва да бъде пропорционално и времево ограничено – има по-широки последици. Ако самата държава е възпрепятствана да съхранява такива данни неограничено, аргументът за частни субекти (включително медии) да поддържат вечни, лесно откриваеми архиви на криминалното минало на лицата става по-слаб, особено когато общественият интерес към тази конкретна информация е намалял с течение на времето и лицето се е реабилитирало.

При преценката дали дадена информация, особено свързана с минали събития, следва да остане публично достъпна или да бъде премахната, се вземат предвид няколко ключови фактора. От съществено значение е да се оцени дали информацията допринася за дебат от обществен интерес, засяга обществената безопасност или е важна за прозрачността и дали лицето е публична фигура или е участвало в събитие от значим обществен интерес. Отчита се и чувствителността на самите данни – дали те са от деликатен характер, като информация за здраве, сексуална ориентация или расов произход. Проверява се също така точността и достоверността на публикуваната информация, за да се гарантира, че тя не е подвеждаща. Преценява се и нейната релевантност във времето – дали информацията не е остаряла и вече не е актуална за целите, за които е била събрана. Наред с това, оценява се и потенциалната вреда или негативни последици за лицето, ако информацията остане публично достъпна, като се балансира това с евентуална журналистическа цел или цел на академично, художествено или литературно изразяване. Накрая, винаги се търси дали целта може да бъде постигната с други по-леки мерки, като анонимизиране, вместо пълно премахване на информацията.

V. Проблемите с прилагането на правото да бъдеш забравен в контекста на наказателни производства

Лицата, участвали в наказателни дела, са изправени пред множество предизвикателства при социалната си реинтеграция, които се усложняват от постоянството на онлайн информацията.

5.1. Относно лица изтърпели наказание и реабилитирани по Наказателния кодекс

Онлайн проверките на миналото в уебсайтовете със снимки от арести често води до дискриминация, независимо от официалното чисто свидетелство за съдимост. Етикетирането като „осъден“ води до социална изолация, дискриминация и негативно самовъзприятие. Постоянната онлайн информация увековечава тази стигма, тъй като миналите събития

непрекъснато изплуват на повърхността, оказвайки влияние върху репутацията на лицето. Вечното присъствие на миналото онлайн може да доведе до повишено влошаване и на психическото състояние. Лицата могат да изпитват срам и вина, което ги прави неспособни да търсят помощ или да се ангажират със социални дейности.

Въпреки че, българското законодателство ограничава достъпа на работодателите до наказателните дела, постоянното онлайн присъствие на медийни репортажи за минали наказателни дела създава de facto „публична проверка на миналото“, която заобикаля правните гаранции, сериозно възпрепятствайки усилията за реабилитация. Новинарски статии, свързани с минали наказателни производства, остават лесно откриваеми чрез търсачки, дори ако самите наказателни дела са унищожени. Това означава, че докато работодателят може да намери информацията онлайн, това може да доведе до дискриминация при наемане на работа, както и в други области.

5.2. Относно лица, чиито производства са приключили с прекратяване или с оправдателна присъда

Съгласно чл. 243 от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), актът, с който е прекратено воденото срещу едно лице производство, представлява установяване на невинност на лицето, което е привлечено в качеството на обвиняем. Оправдателната присъда, от своя страна, съгласно чл. 301 НПК, е окончателно съдебно решение, постановено, когато деянието не съставлява престъпление, обвиняемият не го е извършил или липсват достатъчно доказателства, подкрепящи обвинението.

Въпреки приключването на наказателното производство по един от горните начини, лицата, преминали през подобни производства, често не успяват да възстановят своя статус отпреди обвинението. Парадоксът е, че макар държавата да е обявила официално тяхната невинност, те продължават да търпят намеса в личния си живот. Това състояние се определено като „сянка на наказание“ или „гражданска смърт“ и de facto представлява продължаващо наказание, което се простира отвъд правния процес, засягайки репутацията, икономическата жизнеспособност и психологическото благосъстояние на конкретните лица. Докато формалното правно наказание е ограничено във времето и подлежи на правен преглед, „сянката на наказание“ е аморфна и лишена от ясни механизми за обжалване или прекратяване. Тя представлява форма на обществено отхвърляне, което компрометираща самата цел на оправдателната присъда или прекратяването на производството, подчертавайки неадекватността на настоящите правни рамки за защита на лицата след оневиняване и драстично нарушава презумпцията за невинност.

„Клеймото на подозрението“ остава дълго след правното оневиняване, особено в по-малките общности или при дела с голям обществен интерес. Тази трайна стигма се подхранва както от липсата на цялостно обществено разбиране относно истинското значение и последиците от оправдателната присъда или прекратяването на производството, така и от обстоятелството, че медиите често акцентират върху първоначалните обвинения, които са обществено по-интересни, докато пренебрегват или омаловажават последващите оневинявания. Ако правната система приеме невинност, но обществото продължава да наказва чрез отхвърляне и подозрение, това показва срив в социалния договор и в способ-

ността на правната система да изчисти окончателно едно име. Тази „стигма“ сама по себе си не е правен проблем, а социален, но има правни последици.

Работодателите често се колебаят или направо отказват да наемат лица с история на наказателно производство, дори ако те са били оправдани или делата им са прекратени. Това се дължи до голяма степен на проверките на миналото, които разкриват минали арести или обвинения, независимо от благоприятния правен изход. Освен непосредствените пропуснати заплати по време на задържане или съдебен процес, лицата често понасят значителни съдебни такси и се сблъскват със пропуснати бъдещи доходи или възможности за кариера поради опетненото си досие. Някои професии, особено тези, изискващи високи нива на доверие или достъп до класифицирана информация, могат да имат строги процедури за проверка, които ефективно да забраняват наемането на лица с каквото и да е предишно участие в наказателни производства, независимо от тяхното оневиняване.

Макар българското законодателство (Закон за отговорността на държавата и общините за вреди – ЗОДОВ, чл. 2, ал. 1) да предвижда обезщетение за вреди от неправомерно задържане или обвинение, ако производството е прекратено или лицето е оправдано, съществуващите механизми често са недостатъчни. Текстът на чл. 11 от ЗОДОВ²⁶ e de facto „мъртъв текст“, тъй като в средствата за масова информация рядко се посочва оправдаването на едно лице, при това информацията обикновено не се подава от съда или прокуратурата, а е резултат от личното проследяването на съдбата на делото от конкретен журналист. Това означава, че „обществената съдба“ на лицето, участвало в наказателен процес, е в ръцете на някой добросъвестен журналист.

Налице е преобладаваща тенденция на медиите да сензационират първоначалните обвинения и арести, докато често омаловажават, игнорират или не успяват адекватно да докладват за последващите оневинявания, като по този начин увековечават общественото неразбиране и засилват негативните стереотипи. Липсват достатъчно кампании за обществена осведоменост и образователни инициативи относно основните принципи на наказателното правосъдие, значението и последиците от оправдаването и прекратяването на производството, както и важността на зачитането на съдебните решения.

VI. Механизми и предизвикателства при премахването на данни от онлайн медийни архиви

Процедурата за искане на изтриване на данни обикновено включва подаване на заявка до администраторите на данни, като търсачки или администратори на уебсайтове. Тези искания се оценяват въз основа на няколко критерия, включително релевантност, точност, необходимост и обществен интерес към информацията. Администраторите на данни са задължени да отговорят на тези искания без ненужно забавяне, за предпочитане в пис-

²⁶ Чл. 11. (1) (Изм. – ДВ, бр. 98 от 2012 г.) Когато досъдебното производство, образувано срещу задържан, е било прекратено или е постановена оправдателна присъда по обвинение за извършено престъпление поради това, че престъплението не е било извършено от гражданина или че деянието му не е престъпление, органът, който е прекратил производството или съдът, който е постановил оправдателната присъда, оповестява чрез средствата за масова информация, ако гражданинът или неговите наследници поискат това.

(2) Съобщение се прави задължително, когато средствата за масова информация са разгласили за случая.

мена форма, но не съществува санкция при липса на отговор. Това директно води до игнориране на исканията и прави това средство неефективно.

Дори и част от сезираните медии да премахнат наличното на техните сайтове съдържание, копирани версии могат да продължат да съществуват другаде онлайн и отново да се генерират при търсене по име или по друг начин.

Внедряването на сигурни системи за управление на данни и отговарянето на искания за изтриване може да бъде скъпо и ресурсоемко, особено за малките и средни медии.

За да се осигури правилното прилагане на правото да бъдеш забравен, органите за защита на данните, като Комисията за защита на личните данни, действат като надзорен орган. Физическите лица могат да обжалват пред тези органи, ако техните искания за изтриване бъдат отказани.

В допълнение, съществуват съдебни средства за защита, които позволяват на лицата да търсят правна намеса, ако не са удовлетворени от решенията на администраторите на данни или надзорните органи, като предявяване на иск за задължаване на ответника да изтрие определена публикация/публикации, предявяване на иск за изплащане на обезщетение²⁷.

Въпреки тези правни механизми, глобалният характер на интернет и огромното количество данни, съхранявани онлайн, представляват значителни предизвикателства за премахването на конкретна информация. Постоянните актуализации правят ефективното изтриване трудно. Веднъж публикувани онлайн, статия или изображение стават част от дигиталната екосистема, като копия, екранни снимки или други версии и потенциално продължават да циркулират, дори ако оригиналният източник ги премахне. Следователно, правните инструменти, предназначени за дигиталната ера, са по своята същност недостатъчни за справяне с предизвикателствата на реабилитацията в онлайн света.

VII. De Lege Ferenda

От настоящата разработка произтичат следните предложения за подобрения в националното законодателство и практики:

- 7.1. Наложително е да се приеме закон за медиите, който да регулира цялостната медийна среда в България, като осигури както свободата на медиите, така и условията, при които те ще бъдат задължени да спазват правото на личен живот. От особено значение е в закона да се уточнят понятията „обществен интерес“ и „релевантност във времето“ в контекстна на медийните архиви.
- 7.2. От важно значение е да се стандартизират правилата за обработка на искания за изтриване на лични данни от медийните архиви, така че те да са последователни и разбираеми, намалявайки административната тежест и времето за реакция както за медиите, така и за гражданите.
- 7.3. Необходимо е провеждането на обществени образователни кампании за борба със стигмата, свързана с престъпността, като се насърчава разбирането, емпатията и приемането.

²⁷ Виж например: Решение по дело № 32467/2022 на Софийски районен съд, с което медия е осъдена да сваля от управлявания от нея уеб сайт определени статии, намиращи се определени интернет адреси